

Studier Kritiker och Notiser.

Literär Tidning.

N° 25.

Lördagen den 23 Juli

1842.

Berättelser ur Svenska Historien. Tionde delen. Drottning Christina. Andra Afdelningen. Till ungdomens tjenst utgifven af Anders Fryxell. Stockholm 1842.

Ur Drottning Christinas karakter för mycket skuggad i Fryxells berättelser? Har förf. underlåtit att wid sidan af de lika obestriddiga, som för en minnesteckning ofördelaktiga intyg, hvilka stödsja sig på rena, historiska facta, har han underlåtit att bredwid dem lemna rum för andra samtida källors vittnesmål, hvilka kunde jäfwa de förnas utsago? Eller har han förbisett de för en karakteristisk gynnsamma slutsatser, som otvunget kunna dragas ur handlingar, eller grundsatser, hvilka historien tillegnat Drottning Christina? Förf. till en wälfriswen kritisk öfwer Prof. Fryxells berättelse bestrider ej det grundade och sanningsenliga i de anmärkningar, som hämtas från historiens vittnesbörd, och hvilka lemnat sin gård till skuggteckningen af Christina; men samma Rec. är öfwerlygad, att nämnda Drottning njutit för liten rättwisa för wisfa politiska grundsatser, till hvilka spåren röjas under loppet af hela hennes regering. Det är således dessa grundsatser, som skulle mildra skuggan, öfwerstyla fläckarna och ställa i sitt tillbörliga ljus en karaktärsbild, som i saknad af denna elav förblifwer en olöslig gåta, eller en mistecknad, historisk figur. Utan att wilja underkänna det stora, som i enskilda ögonblick uppenbarade sig i de drag af snille och mod, som röjde en öfwerlägsen natur, och hwarpå man igenkände ättlingen af en dynasti, som bland sig räknade heroer och lysande konungar; utan att bestrida Christina anspråket på denna utmärkelse, kan man likfullt draga i betänkannde, huruwida Drottningens offentliga lif berättigar oss att tillerkänna henne fasta, politiska grund-

satser, af sådan wigt och betydhet, att de skänka ersättning för felfeg, som härflöto från löseriet med de allmänna medlen; för mistag, som hopade olyckor öfwer landet och förswärade en kommande regerings ställning. Politiska grundsatser förtjena detta namn endast genom den consequens, hwarmed de göra sig gällande. Fanns hos Christina denna uthållighet i en beständ riktnings? Rösdes i hennes offentliga lif ett sammanhang i planer och sträfswanden, som kunde förklaras genom en stor politisk tanke, åt hwilken hon wille skänka werklighet? Den Rec., hvars åsigtter wi granska, har ur oswan antyddas synpunkt welat betrakta Drottningens ställning till de stridiga partierna under 1650 års riksdag, och det erkännande af samtidsens behof, som förmådde Christina att inse behofwet af en förändring i samhällsskicket, en förändring, som ej lät skilja sig från en dynasti-förändring. Det påstås, att i detta fall Christina röjde en större skarpsinnighet, än sjelfwa Riks-Cancelleren, och att hon derigenom wisade sig tillhöra den nya tid, som för honom war främmande. Men männe dessa förutsättningar bekräftas af Christinas styrelse-åtgärder, eller af hennes ställning till de kämpande partierna? Af Drottningens handlingsfätt under 1650 års riksdag draga wi en slutsats, alldeles motsatt det resultat, hwartill Förf. i Frey genom en granskning af nämnde tilldragelser har kommit. Det påstås, (Frey, s. 183), att Drottningen ej war likgiltig för det förtryck, under hwilket bönderna suckade, och att hon genom beständare föreskrifter öfwer adelns och allmogens inbördes ställning hoppades förekomma alla orättwisor i framtiden. En reduction deremot ansåg hon sig af hederspligt och af sakens wädliga beskaffenhet förhindrad att genomdrifwa. Saken hade sina stora swårigheter, så snart Drottningen, när hon blef myndig, försummade att understödja den allmänna rösten, hwil-

ken framstod såsom organ för behofvet af en reduction. Sedan Christina bekräftat adelns privilegier och förlåningar, hade hon giltiga skäl, som "förhindrade henne att göra sina Konungliga ord omyndiga. Och om en sådan reduction skulle ske, hvar skulle man begynna? Och hvad wille annat blifwa deraf, än en stor oenighet och på sistone en sedition"? Dessa betänkligheter rimma sig likwäl illa tillsammans med de ränker, som wid nämde riksdags början i tythet användes, för att bringa ofrälseståndet i harnest mot adeln (Fryxell, IX. s. 80. X. s. 172.) Under en tid, då Adeln åsyftade att genom regeringsmaktens inskränkning binda händerna på Drottningen, och ofrälseståndet behjertade rikets utblottade ställning och nödwändigheten att återfalla under kronan de bortförlänta godsens, wid denna brytning flöt sig Christina till folkpartiet, för att motverka Adelns planer, och upprätthålla konungamaktens höghet. De bearbetningar som måste begagnas, för att underblåsa misnöjet i ofrälseståndet, bära alltför många spår af en machiavelistisk politik, som skänker werklighet åt den gamla grundsatsen: "divide, et impera", för att man är befogad till att i Drottningens handlingsätt och förhållande till ständerna igenkänna fasta, politiska grundsatser, eller en öfwer partierna upphöjd ståndpunkt. Med all wördnad för det ädla och kungliga i Christinas wägran att återfalla förlåningar, som hon sjelf utdelat, eller bekräftat, kan Ref. likwäl ej inse, huru dermed låter förena sig det föregifna anspråket på att gälla såsom framtidens målsman, hwilket man welat tillägga Christina, och i hwilken egenkap man trott sig finna förklaringen till ett inslytande, som besegrade Riks-Cancellarens, och derjemte en ursäkt för hennes förwillelser och misstag. På krigstillståndet war Swenska statsficket sunderadt. Med freden inträdde behofwet af en reorganisation. Hade krigiska förtjenster förut egt anspråk på belöning och förlåningar, så måste kronans medellöshet i en tid, som mera, än för war i behof af materiella hjälpfallor, utgöra ett lika wigtigt föremål för statsmannens omsorger. Rättwisa borde ske alla, de skattdragandes wilkor och Kronans rätt behjertas och inkomster och utgifter bringas i jemmwig. Dessa önskingar och anspråk tillhörde den nya tiden. Och ingen kunde anses för des Re-presentant, som ej sträfswade till detta mål, och werkliggjorde ett sträfswande, som med förbiseende af partiernas öfwerdrift egde stöd i rättwisan och i ett allmänt erkändt behof. Äfwen om man erkänner den

större oeconomicke fördelen deraf, att enskilda, än att kronan förwaltade godsens, må man ej förgäta, att afgifter bordt erläggas, som motswarat de Kronans inkomster, hwilka gingo förlorade genom godsens förtyttrande. (Jfr. Geijer. III. s. 430). Men Christina i trots af sina på 1650 års riksdag gifna löften tog ej ett enda steg, för att jemna bördorna, eller afböja de ej alldeles ogrundade anledningarna till en då gängse farhåga, att det sjelfegande bondståndet skulle så småningom förswinna. Af 63,573 hela gårdar, som den tiden funnos i Sverige och Finland, hade 53,170 öfwer gått i frälseståndets händer. (Fryxell X. s. 158). Och när kronans ränta af stattheimmanen bortförläntes, öppnades wägen för mångfaldigt förtryck, och distinctionen mellan "subditi regni mediate et immediate" flyttades från abstractionens in på werklighetens område.

Christinas verhörda slöseri, den wacklande ställning, som behöfde stöd af motsatta partier, den list som underblåste factionernas bitterhet och den opålitlighet, som sedan lemnade de wäckta anspråken otillfredsställda, äro djupa skuggor, som ingen panegyrik kan öfwerstyka. Och hwar upptäcka wi de politiska grundsatser, som berättigade Regentinnan Christina till anspråket att föra den nya tidens talan? Facta och jiffror bestrida denna förutsättning; så snart grundsatser äro något annat, än flygtiga ord och opålitliga löften, hwilka aldrig gå i fullbordan, och endast anlitas såsom nödankare under statskeppets segling mellan fiendtliga partiens Scylla och Carybdis. Ej genom sin regering, men genom thronassägelsen, ej genom sitt offentliga lif, utan genom att aflägsna sig från styrelsen, wisade Drottning Christina, att hon erkände behof, hwilka hon fann sig vara för wannmättig att sjelf afhjelpa, och att hon förutsåg den oundwifliga förändring af statsficket, hwartill hon ej fann sig kallad att medverka. Erkänna wi dessa consequenser, så erkänna wi samma gång, att Prof. Fryxells skildring af Christina är opartisk, ehuru sträng och särande för Drottningens regentwårde. Ingen ensidighet i bedömandet, inga luckor i uppgifterna wanställa sanningen, eller förwrida den rent historiska synpunkt, från hwilken en opartisk granskning betraktar en styrelse, som ej kunde fortsättas i samma riktning, utan fara för sig sjelf, för sitt sjelfbestånd och för det allmänna bästa. Så stenbart frivillig Christinas thronassägelse war, och så bestridd den blef af wördade statsmän, som gränat i talaren, lika oundwiflig war

denna handling, hvilken man gjort sig så mycket besvär att förklara. Messeniska sammansvärjningen uppdragade ett misnöje, som derjemte gaf sig luft i en dof jäsnung. "Messeniska tillställningen war af wida större betydenhet för allmänna lignet, än man då kunde föreställa sig;" säga gamla anteckningar. Man får ej bedömma depechernas värde efter kuriren, som refer med dem. Så obetydlig, så föga utgrenad denna anläggning än war, uppdragar den likwäl spären till ett allmänt misnöje, som ej ännu hunnit bryta löst. Misnöjet i början riktadt mot Abeln, skonade sedan ej sjelfwa Drottningen (Fryrell X. s. 172—173.) Det är en förtjenst, som ej kan bestridas Prof. Fryrell, att i sin rätta dag hafwa framställt Christinas och Förmyndareregeringens andel i den föryttring af kronogods, som wallade så stor förlägenhet, och slutligen gjorde en reduction oundwiflig. Rihs (V. s. 449) påstår, at Christinas Förmyndare skilde kronan wid nästan alla domäner. Fryrell upplyser, att kronogods blefwo under nämde styrelse försälda till ett belopp af 994,000 Riksdaler i köpefilling, och 67 daler i ränta. Christina sålde gods och räntor för 2,264,000 Riksdaler i köpefilling och 146,000 daler i ränta (Fr. X. s. 157). Dessa förlänningar uppgå til dubbla wärdet af de abalienationer, som under Förmyndareregeringen egde rum. Och likwäl kan man ej uppgifwa några för riket nyttiga företag, som derigenom befordrades. Hvad Förmyndareregeringen föruttrade, användes till att återställa den genom olyckliga fältslag och lidna förluster rubbade öfwerwigten i Tyssland. Exempel framdragas på det slöseri som yttrade sig i Christinas gåfwor af hemman och jordgods till Swea rikes adel (Fryrell X. s. 156—57). Huru långt hon sträckte sina penninggåfwor, se (s. 160). Rikshushållningen ådrog Sverige en skuld af 3,654,575 daler. Och då man härtill lägger köpefillingen för bortfälda kronogods och de extraordinära inkomster, som i Westphaliska freden tillerkändes Swenska styrelsen, uppgår summan af de penningar, som Christina utom de årliga inkomsterna förskingrat, till tretton millioner daler silfwermynt (Fr. X. s. 163). Den redowisning som lemnats för Swenska kronans förluster af domäner och för de penningssummor, som bortlösdades, stödder sig på bestämde uppgifter, hämtade ur Kammar-Kollegii Archiv. Ziffern flyttar öf från hypotesernas dimmiga fält in på den rena werklighetens, och till ersättning för haltlösa sannolikheter, för skensagra förklaringar och hypotetiska beräkningar hwilka

tillhöra inbillningens fata morgana, skänfer den en faktisk bewisning som swärligen fullkastas. Berömd wärd och upplysande är nämnda öfwerfigt af Sweriges finansiella ställning under Christinas regering. Man gläder sig öfwer att hafwa hunnit förbi dittens luftflott, och besinna sig på historiens område.

På ett annat gebit möter öf Prof. Fr. med nya och owäntade upplysningar. Det war ej Christina, som oasbrutet arbetade för freden, och Axel Drenstferna, som lika ifrigt önskade aflägsna en sakernas ställning, som hotade att förstöra utsigterna för Aristokratens framtid. De swärigheter som RiksCancelleren lade i wägen för Westphaliska fredens aflutande, härflöto från hans önskan att bereda fäderneslandet en i möjligaste mätto fördelaktig fred. Och man kan tillägga, att tidens diplomati war långsam, och förhastade sig ej. Då Sverige sedan erhållit en efterlångtad fred, war det RiksCancelleren som afböjde många förhastade förslager af Christina, hwilka äsyftade att intrasla å nyo Sweriges ställning till främmande makter och inleda widt utseende frig. Det war Drottningen som lysnade till Ulfeld och Radziejowsky, och på grund af det förtroende hon för dessa utlänningar hyste, företog rustningar mot Danmark, hwilka likwäl förblefwo utan påföljd, och comprometterade sig och sitt sändebud i Polen genom upproriska skrifter som utspreddes i sistnämnda rike, wid samma tid som Chmielnicki genom löfte om Sweriges bistånd hetsades till anfall på Polackerna. Äfwen hade Christina en gång önskat att sätta den landsflyktige Carl Stuart på sina fäders thron. Någon tid derefter ändrade hon tankar, och slöt sig nära till Protektorn. I allmänhet war Drottningens utländska politik ombytlig i walet af wänner och bundsförwandter. Personliga tycken bestämde henne wäl mycket, och; alltför ofta waggade hon sig i chimeriska drömmar, hwilka för mycket contrasterade med sakernas werkliga ställning. Wi hänwisa till hennes försök att underhandla, äfwen sedan hon nedlagt spiran. Wi påminna om förslaget; att winna röster wid en Polsk thronledighet. Teckningen af Sweriges diplomatiska förhållanden under Christina lemnar en klar och redig öfwerfigt af detaljer, som under en konstmessig behandlig ordnat sig till ett intressant helt. Det är naturligtwis endast hufwuddragen af Politikens Panorama, som framtråda i en skildring, hwars betydligaste innehåll ligger inom den biographiska och statistiska sphaeren. Ref. will icke härmed säga, att statshistorien förnekar sin karaktär i

de skildringar af krigets werlande öden och den yttre politikens betydelsefulla tilldragelser, som lemna sina bidrag till Fryrells berättelser; snarare att historien ur det biographiska schaktet gräfwer upp sina rikaste statter, att de handlandes personlighet genomskimrar den historiska framställningen, och att af diplomatiens enfskildheter endast så mycket inslyter, som fordras, för att fatta riktningen och hufwuddragen. Detta öfwerensstämmar fullkomligt med arbetets plan och med läsarens interesse. Ett galleri af porträtter möter oss wid inträdet till den cyclus af berättelser, som utgör tionde delen af Fryrells historia. Bredwid de under statsmannawarf, eller krigiska bedrifter gränade männen stiga fram til wälde och inslytande obetydligare personer, som hafwa börden, eller ett fördelaktigt yttre, eller en flyktig hofgunst att tacka för sin lycka. Partiernas ställning till hofwet war äfwen en anledning till att winna och förlora en nyckfull ynnest. I sistnämnda hänseende nämna wi Lungel, Skunk och Silenius. Äfwen i Rom hade Christina ett hof, och företrädeswis gynnade personer kunde naturligtwis ej saknas. I Cardinal Azzolinis person lära wi att känna det Romerska Cleresiet från dess fördelaktigare sida, ehuru karakteristiken ej skylar den skugga af Italiensk list och sin beräkning, som otwifwelaktigt bidrog till, att Cardinallen eftersträfwade ynnest hos en Drottning, som sedan gjorde honom till sin arfwinge. Det beröm som Christina skänkte Azzolinis förtjenster, är för hyperboliskt, för att winna förtroende (Fr. X. s. 315). Det djupa förberfwet hos Italiens Adels, som dolde sig under en fin och behaglig yta, framträder i skildringen af Markis del Monte. Men då F. (s. 323) påstår, att del Montes underhandling i Sverige i och för Christinas angelägenheter ej torde hafwa utfallit efter önskan, begär han otwifwelaktigt ett misstag, att sluta af Drottningens egna ord och den belåtenhet som uttryckts med utgången af del Montes beskickning. Han hade haft i uppdrag att skaffa Drottningen bekräftelse på hennes ärliga underhåll från Sverige; hwilket ansågs nödwändigt, när Förmyndareregeringen frånträdde, och Carl XI sjelf tog emot styrelsen. Egenhändigst skref Christina i postscriptum: "vous faites des miracles, Marquis; vos services et vos operations m'obligent à une éternelle reconnaissance de l'affection, de la fidélité, et de l'habilité, avec lesquelles vous me servez." (Archenholz, III. s. 452). Efter de uppgifter som samma källa meddelar, hade Swenska ständerna (1672) bewiljat Christina fri reli-

gionsöfning för så wäl henne, som hennes hof under en tillämnad wistelse i Sverige. Glad öfwer utgången af ett uppdrag, som emot förmodan lyckats, skref Drottningen till del Monte: "Cet acte m' à veritablement surpris, en ayant considéré toutes les circonstances. Cependant je sens fort bien la part que vous y avez eu, d' ou vous pouvez etre assuré jusqu' à quel point je vous suis redevable." I ett sednare bref yttrar Drottningen med hänseende till Markisen, att hon skattar sig lycklig "d' avoir employé un cavalier, si fidèle et si honoré, qu'il étoit." (l. c. s. 453). Af det här anförda inhämtas både Drottningens belåtenhet, och den framgång, som åtföljde del Montes underhandlingar i Sverige år 1672.

Swad som hos Fryrell (X. s. 220) berättas, att det blef slut på den lifliga wänskapen mellan Christina och Condé, sedan ceremoniellets ordnande gifwit anledning till missförstånd, under Christinas wistande i Antwerpen, då Prinsen hos Drottningen begärt företräde, detta torde möjligen inskränka sig der till, att allt umgänge afbröts. Men Christinas beundran för hjelten öfwerlefde honom. Efter Condés död förebrår Drottningen Mad. Seudery, en den tiden ryktbar författarinna, att hon ej egnat sin penna åt hjeltens lof. Quelle perte pour la France? et quelle perte pour le siècle, dont ce grand homme étoit un des plus dignes ornemens! Pour moi je l'ai regretté autant qu' aucun des siens, et je vous condamne à faire quelque chose de digne d'un héros d' un mérite, et si distingué, et si extraordinaire." (Archenholz, II. s. 273).

Gränserna för sitt arbete bestämmer en författare sjelf, så snart ej det oundwifliga sammanhanget af de händelser, som skildras, fordrar en belysning, som ej kan åstadkommas, med mindre än att alla de uppgifter inslyta, som stå i beröring med nämnde tilldragelser. Arbetets plan förestrifwer då gränserna för de meddelanden, som böra ega rum. Stundom är sammanhanget mera löst och underrättelserna ej af den wigt, att man på dem eger några anspråk. Då beror allt på författarens godtsinnande. Till uppgifter af sistnämnda slag som efter godtsinnande kunna upptagas, eller saknas, räkna wi nedanstående, som Prof. Fryrell förbigått. X. s. 272—74 omtalas misnöjet i Prestståndet öfwer, att Drottning Christina under sitt wistande i Stockholm år 1660 lät inreda ett af sina rum i Kungliga slottet till ett Catholiskt Kapell, och der hålla messa för öppna dörrar. Den som under-

blåste misshelåtenheten, skall hafwa varit Terzerus (s. 274). Det förödmjukande uppträdet, då Christina i Biskoparnes närvaro fälde tårar af rörelse, eller harm, berättas äfwen (s. 275). Förf. förbigår, att det är Terzeri berättelse om förloppet som är källan för hvad man om detta sammanträde har sig bekant, och att samma uppgifter bestridas i ett Christinas bref till Davidsson. Drottningen försäkrar, att de orimliga osanningarna i Tesseri berättelse väckt hos henne förakt för auctorn, som hon anser omvärdig att vara föremål för hennes wrede. "Il se detruit lui-meme par ses mensonges. Car la Suède, qui me connoit, sait assez, que je suis incapable de faire des bassesses, et d'user de termes honteux . . . Je suis bien connue, et mon visage ne se peut troubler par les blasphemes d'un Prêtre Luthérien. Faites passer cette bagatelle pour une raillerie en la compagnie de tous ceux qui vous en parleront, et attendez avec patience quel salaire il en recevra: car ce serpent ne mordra pas longtemps, et son venin lui étant oté il sera rendu doux comme un agneau." (Archenholz. II. s. 54). Till Konungen, hwilket den gången betyder det samma, som till Förmyndareregeringen, skref Christina, och begärde upprättelse och hämd för den förödmjukning hon lidit genom den relation, som Biskopen i Åbo (Terzerus) "utrikes spargerat, hwarutinnan han jemte deruti författade osanning min auctoritet och ära fast imprudent och hårdeligen angriper." Ytterligare tillägger Drottningen, att hon af Terzerus förtjent annat, enär det war genom hennes nåd, som han ännu hade sitt hufwud i behåll, hwilket han under hennes regemente medelst oloflige comportementer förverkat." Slutligen hotar Christina, att om ej Regeringen skänker henne upprättelse, ämnar hon sjelf taga revenge på Biskopen, "som det med hans delictum och mig tillfogade, stora och olideliga wanheder concorderer och öfwerensstämmar." (Arch. II. s. 50—52).

Fryxell (X. s. 275). förbigår hela förloppet wid det andra mötet mellan Drottningen och Biskoparne, då hon enträget yrkade på sin förmenta rättighet till fri religionsöfning, och till stöd för sitt påstående androg, att detta war en rättighet som ingen bestred de utländska sändebuden. Hon åberopade sig på den för hennes person fullkomligt oberoende ställning, som Sveriges ständer wid hennes thronaffägelse henne tillerkänt, och att ingen religionsförändring kunde göra detta medgifwande ogiltigt. Slutligen inskränkte hon sig

till att begära rättighet att hålla enskilt gudstjenst. Men äfwen detta afflogs. Uppträdet war högst förödmjukande, såsom det skildras af Terzerus (Archenholz. II. s. 149. Appendice des pieces justificatives); och man förklarar lätt Drottningens harm öfwer, att se en skrift tryckt och utspridd, som war af ett för hennes stolthet i så hög grad sårande innehåll. I bref till Riks-Rådet Bååt tager Christina i anspråk de utländska sändebudens rättighet att hafwa fri religionsöfning. Hon yttrade farhåga för sina tjenares öde. "je suis plus criminelle que mes pauvres domestiques, et vous verrez, que je hazarderai la vie pour eux en conservant ma religion." (Arch. II. s. 57). Historien har med tystnad förbigått Christinas ställning till den förra gunstlingen, som i en sednare period war hennes fiende, Mæcenaten och Riks-Cancelleren Magnus Gabriel de la Gardie. Att han under Christinas wistande i Sverige bestred hennes anspråk på successjonen, i händelse af en möjlig thronledighet, förklarar af allmänna tänkesättet, af Riks-Cancellarens pligt och af Christinas ställning såsom Catholik. Man har welat tillskrifwa detta personlig fiendtlighet, och i de fränkningar som den regerande Drottningen tillfogat en i onåd fallen gunstling, sökt förklaringsgrunden till de obehagligheter, som den efter thronaffägelsen och religionsförändringen för sitt gamla fädernesland främmande Christina måste erfara. Sakernas ställning, Drottningens anspråk, oförsigtighet och framtidsplaner lemna en tillräckligt tillfredsställande förklaring. En outredd förbindelse mellan Christina och DelaGardiska huset framflymtas ur de fragmentariska underrättelser, som i de af Archenholz samlade handlingar stå granskningen till buds. Då del Monte å Christinas wagnar underhandlade med Swenska Regeringen om hennes årsunderhåll och fria religionsöfning, anlätades Riks-Cancelleren af underhandlaren i och för detta uppdrag, som äfwen rönste framgång efter Drottningens önskan, och till och med öfwer hennes förmodan. Ett ofördelaktigt omdöme öfwer DelaGardie är troligen ett spår till det icke utplånade minnet af gammal fiendtlighet. Möjligen låg deruti någon sanning: "Vous vous souviendrez que j'ai toujours dit, qu'il (le Grand-chancelier) ne fait jamais rien que par boutade." Christina tillägger, att så framt del Monte endast utträttat sina uppdrag wid Swenska hofwet, och wore på återvägen derifrån, wille hon sätta upp ett bref som wore bestämdt att wisas offentligen, i hwilket hon med afswar äm-

nade yttra sig öfver Cancellarens förslag. Brefwet borde då wisas för honom i original. "Je lui parlais si bien Italien, qu'il entendoit assez ce que je voudrois dire." (Arch. III. s. 452). Då underhandlingen tagit en gynnande vändning, och lyckats efter önskan, talas om en present af juweler, som Christina bestämt åt Cancelleren. Ännu återstod likväl några icke bewiljade wilkor.

Fullkomligt obekant är den orsak, som wällade Christinas misnöje med G. A. De la Gardie, Riks-Cancellarens son. Hon yttrar detta misnöje i bref till Grefwens moder, Prinsessan Maria Euphrosyna. Klagar öfver den förres otacksamhet; men tillägger, att detta aldrig skall åstadkomma någon förändring i Drottningens tillgifwenhet för en barndomswän. Christina hoppas, att Prinsessan använder sitt inflytande på sonen, så att denne ej längre tröttar Drottningens tålmod.

Desse dunkla spår till outredde tilldragelser i Christinas enskilda lif äro wisserligen owigtiga för den egentliga historien. Och möjligen saknas källor, för att sprida ljus i skymningen. Skulle under de forskning, som anställas, för att förbereda arbetets fortsättning, data erhållas för en belysning af dessa förhållanden, så blifwa de otwifvelaktigt wälkomna, helst de ej sakna ett biographiskt intresse. Prof. Fryxell omtalar swärigheterna för Christina att efter thronafsägelsern bekomma det åt henne anslagna årsunderhållet, och att oaktadt alla Carl X Gustafs nitiska bemödanden dessa penningfändningar utföllo mycket ojemnt. Förf. har sig ej bekant, huruwida Dawidssons resa till Sverige, som företogs för att bringa denna sak på reda fot, hade en önskad följd (X. s. 266—68.). Den ryttbare Algernon Sidney hade ett möte med Christina 1660 före hennes första resa till Sverige, och efter de underrättelser han af Drottningen fått, hade på de sifförfutna fyra åren ej mera, än tionde delen af det bestämde årsunderhållet från Sverige influtit.

Öfver orsakerna till Christinas religionsförändring äro meningarna betydligt afwikande. Den allmänna antagna är den uppfattning, som delas af Prof. Fryxell, att yttre hänseenden, mera än en verklig inre öfvertygelse bestämt Drottningen till att utbyta sina faders tro mot den Romerskt-Catholska religionen. Rec. i Frey (s. 189) erinrar, att man ej får bygga för mycket på lätt sinniga yttranden, hwilka Christina tillät sig, och att ord endast betyda något, när de bekräftas af gerningarna. Rec. andrager ytterliga-

re de af Ranke ur Italienska Archiwet hämtade uppgifter, hwilka framställa Christinas religionsförändring, såsom följden af ett djupare begrundande, sedan hon efter långa twifwel och en wida sträckt religiös lifnödighet öfwer gick till den öfvertygelsen, att hon i den Romerskt-Catholska trosbekännelsen skulle finna lugn och tröst för sina twifwel och sin oro.

Wi upptaga dessa inkast. — Erkännande swärigheterna, att med bestämdhet yttra sig öfver en så grannliga sak, som en individ's själsförfattning och religiösa öfvertygelse, och att med säkerhet wilja afgöra, hwad som deruti är werkligt, eller hyckladt, kunna wi likväl ej undgå att fästa uppmärksamhet wid sådana yttre kännetecken, som bidraga till att wägleda vårt ömdöme öfver den högre, eller ringare grad af sannolikhet, hwartill den ena, eller andra uppfattningen är berättigad. Frågas, om riktningen af Christinas själskrafter och den intellektuella lyftningen hos en Cartesii lärjunge, äro omständigheter, som borde aflägsna henne från Protestantismen, och närma henne den Catholska kyrkan, hwars lärosystem måste i wida ringare grad tillfredsställa skarpsinnigheten, sanningstärleken och den lugna forskningen? Christina lutade ej åt den mystiska werldsuppfattning, som försänt i namnlösa, dunkla känslor, öfwer går till en större lifgiltighet för den skarpare, dogmatiska begreppsbestämningen, och är belåten att finna en kyrka, hwars oföränderligt fixerade bekännelse aflägsnar möjligheten af en ytterligare modificering i lärobegreppens utläggning, och hwars praktfulla cultus förfönad af konsternas tempeltjenst, tillfredsställer en orolig inbillningskraft och swärmande känslor. Det bemödande som Drottningen i sina skrifter gjorde sig, för att synas Catholicismen nitiskt tillgifwen, är wäl mycket sökt, för att förtjena förtroende. I sin sjelf-biographi klandrar hon Gustaf Wasa, för att han i sitt fädernesland infört det Lutheriska kätteriet; och i fråga om sin faders, den store Gustaf Adolfs ewiga bestämmelse yttrar hon sig med en betänklighet, som är förklarlig deraf, att han döbt såsom Protestant. "Un rayon de votre grace victorieuse, l'eut couronné dans le dernier moment de sa vie. Mais que cela soit arrivé, ou non, il faut souscrire à tous vos éternels et justes décrets; il faut les admirer et les adorer."

De yttranden som äro fällda i Christinas bref wid särskilda tillfällen, hwilka förmycket förråda hennes afstigt att gifwa sig utseendet af en rättrogen och ifrig Catholic, påminna om parad-brägten på cere-

monidagar. Sammanställa wi dessa intet sägande ord med Christinas lynne, själsriktning, tycken, wanor eller owanor, lättfinne, och oroliga fäfaniga; kortligen med den karakteristik som skänkes af hennes enskilda lif, så utfaller omdömet i öfverensstämmelse med de resultat af en psykologisk analys, som wi ofwansö-
re antydt.

De öfvergångar som äro märkbara i Drottningens religiösa tänkesätt, har Fryxell (IX. s. 228—32.) anmärkt, och derjemte intagit en del yttranden, af hvilka några röja liknöjdhet och andra religionsförakt. Då dessa flygtiga uttryck tillhöra obewakade ögonblick, och kunna bringas i närmare öfverensstämmelse med Christinas enskilda lif, än andra yttranden, som wäl mycket förråda beräkningen, att framställa Drottningen såsom en sannskyldig och rättrogen Catholsk-fristen, blir man snarare böjd för att lysna till de förra, än till de sednare. Äfwen måste man med största warsamhet begagna Jesuiternas framställning af en omvändelse-historia, som med Catholska kyrkan införliswade en ryktbar Apostat, en lärjd, snillrik och beundrad Drottning. Kyrkans fördel fordrade, att denna öfvergång från en främmande trosbekännelse borde tillskrifwas inre, tillfredsställande motiver och en mogen öfverläggning. Derföre bestrides icke, att Christina med de utländska missionärerna inlåtit sig i lärdomstwisier öfwer de olika lärobegreppen, att hon pröfwat sin och deras skarpsinnighet i utläggningen af frågor, som högligen borde intressera under de religiösa twiswel, som lemnade henne i owisshet om lifwets och menklighetens bestämmeelse. Huruwida Drottningen funnit sig tillfredsstäld eller icke, är omöjligt att afgöra. Hennes framtida yttre lefnadsställning i Catholska länder, der hon efter thronassägelsen ämnade tillbringa sitt återstående lif, fordrade, att offret af fädernas tro skulle synas wälbetänkt och grundadt på djup öfwerlygelse. Att Christina ej i Catholska kyrkans sköte fann det lugn och den tillfredsställelse, som hon sökte, wisar en flygtig blick på det lif, som uppenbarade så mycken oro och så många inre stormar och strider. Det frivola själfswäld som Christina lade i sitt yttre skick att wara, och som särdeles ädrog sig uppmärksamhet under hennes första besök i Frankrike, i förening med det förakt hon wisade för Catholska culten (Fryxell X. s. 245—49), äro omständigheter, som bestrida föreställningen, att Christina genom sin religionsförändring blifwit mera tillfredsstäld, än förr, eller att hennes öfvergång till Catholska kyrkan varit föranledd af dju-

pare, andliga behof. Denna twistepunkt är af det slag, som ej låter sig hoppas mer, än en större eller mindre grad af sannolikhets med hänseende till de olika uppfattningarna. Af ofwan anförda skäl biträder underlydande Prof. Fryxells mening, i den öfwerlygelse, att de uttryck af Drottning Christina, som nämnde författare samlat, alltid säga något, i synnerhet då de stöja sig på psykologiska grunder och på bidrag från den teknade personens privat-lif.

C—m.

Det belgiska eftertrycket*).

Ett memorial, som nyligen från ett fransyskt litteratursällskap öfverlemnades åt inrikes ministären, innehåller märkbara fakta rörande det literära plundringssystem, som för närwarande drifwes i Belgien till nackdel för fremmande litteratur och industri, särdeles den fransyska. Från 1815—20 woro eftertrycks framsteg i Belgien ringa. 1818 ägde Brüssel blott omkring 36 pressar och samtliga belgiska boktryckerierna satte då icke mera än 6—7 millioner tryckta ark i omlopp. Men under Konungens uppmuntringar höjde sig eftertrycket snart till en högre grad. Affättningsvägar upplämnades och bokhandelskontor grundades i Tyskland och England. Revolutionen af år 1830 satte wäl för ett ögonblick eftertrycket ur werksamhet, men blott alltför snart upphof sig desamma åter till en oerhörd höjd. Man sticade agenter till nästan alla Italiens stater, till och med till Sverige och Norrige. År 1838 lyselsatte eftertrycket i Belgien 429 pressar, från hvilka 32,200,000 tryckta ark utgingo. Åkräknadt behofswet för Belgien sielfst, formerades af dessa millioner ark 666,000 band och sändes till utlandet. Affätningen af skol- och läroböcker är, såsom bekant, en af bokhandels starkaste grenar. Natalis Briavoine, i sin bok öfwer belgiska industrien, uppskattar Belgiens winst af religiösa och pedagogiska skrifter samt almanachors tryckning årligen till 3,750,000 francs. Ty isynnerhet blifwa i Belgien de af fransyska universitetet adopterade skol- och läroböcker underkastade eftertrycket och utspridda öfwer hela werlden. Eftertrycket af dessa werk är dels ordagrant, dels förändras titeln och sammanhanget. Underfundom sätter en belgisk professor sitt namn framför en sådan fransysk skolskrift, eller träffar med texten det förunderligaste arrangement. Så har baron R . . . uti "Leçons de Littérature" af Noel och Place, tillåtit sig att utmönstra proffstyckena ur de berömdaste fransyska skriftställare och insätta sina egna prosaiska och poetiska produkter. De tre största belgiska bokhandelsfirmornas kataloger bewisa emedertid, att på samma sätt också alla de öfriga grenarne af den fransyska litteraturen utan försyn äro föremål för detta rofferi. Handelshuset Meline's katalog wisar 1299 artiklar, Haumanns 1066, Wahlers 800 artiklar. En analys af Wahlers katalog lemnar det resultat, att af de 800

*) Nr. Blätter f. litterar. Unterhaltung d. 17 April 1842.

piecerna tillhöra 735 fransyska, 60 tyska och engelska och blott 5 belgiska skriftställare. Dessa äro de tre första eftertryckares kompanierna, men det gifves ännu en otalig mängd entreprenörer af andra rangen, som hålla en icke olycklig och för den fremmande literaturen och industrien endast så mycket skadligare efterförd. Firman Jamar & Comp. säljer för 1 fr. 40 cent. ett verk, som Hr Balzac i Paris säljer för 7 fr. 50 cent. och som de stora belgiska firmorna i Brüssel låta gå för 3 fr. Denna entreprise har sammanbragt ett antal af 2000 subskribenter och lemnar dessa hvarje vecka ett band i 18:o för 70 cent. Winsten pr vecka belöper sig alltså till 200—300 fr. Ett annat företag af firman Gregoir, Wouters & Comp. utgifver under titeln "Trésor historique" de bästa werken af nu lefwande franska historiefkrifvare i 8:o, hvarje band till 1 fr. 25 cent., så att "franska revolutionens historia" af Thiers som i Paris säljes för 40 till 50 fr. och i de större bokhandels-etablissementerna i Brüssel är att tillgå för 20—30 fr., af dessa entreprenörer af andra rangen lemnas för 12 fr. 50 cent. Detta företag med de franska historiefkrifvarne underskjödes desutom äfwenledes af 2000 subskribenter och har ensamt med eftertrycket af "fransyska revolutionens historia" af Thiers på tio veckor inbragt 2500 fr. i ren behållning. På skrifterna af Barante, Mignet, Billemain har man i proportion wunnit lika mycket; ty det kan icke nekas, att alla dessa affärer företagas med stor försigtighet och mycken ekonomi.

Men detta rofferisystem drabbar äfwen den periodiska pressen. "Revue de Paris" eftertrycktes i Brüssel i 2 upplagor för det årliga priset af 15—20 fr., då den i Paris kostar 80 fr. "Revue des deux mondes" är äfwenledes underkastad ett tvåfaldigt eftertryck, och här sker till på köpet, att utgifvarne tillåta sig att i originalet inflicka stycken ur de sämre bladen och dagpressens fenilletoner. "Revue britannique" aftryckes ordagrant; man afdrager deraf 1100 exemplar och har derwid omkring 800 fätra afnämare. Slutligen gör bothandlaren Hausmann af alla dessa revyer en sista revy, "Revue des revues" uti hvilken han sammansätter de utmärktaste artiklarna. "Gazette des tribunaux," äfwen som den största delen af franska kopparstick och landkartor, besfordras i Brüssel ofordrörligen till skrifttrycket och utspredes ofta en half timma efter sin ankomst i många tusen exemplar kring alla länder.

Suru mycket särdeles den fransyska bokhandeln och det auktorliga intresset lider af denna alla folkrättens principer fränkande industri, behöfver wäl icke att wisa. Men hvarje orätt bestraffar sig omföder sjelf och äfwen Belgien har att af denna omoraliska winning wänta den afgjordaste skada. Det har i sitt stöde en stor utbredd industrigren, som saknar den nödwändigaste basen, nemligen en nationell literaturen och den producerande nationalandan. En statsrättilig åtgärd, omständigheternas tvång, fremmande staters förening till afwärande och eftertrycket undertryckande fördrag kan krossa hela belgiska bokhandeln och plöfsligen göra hela den stora mängden af deri delägande bröds- och hjälplösa. Att öfverskytta rofferisystemet på en annan literaturen, är icke en gång möjligt och skulle blott leda till nytt trasfel. Men den waraktigaste och mest oberäkneliga skadan för Belgien, såsom för hvarje stat, som på sådant

sätt hushållar med ett fremmande folks andliga egenom, ligger deri, att den egna nationalandan undantränges, förswagas och göres ofruktbar och att småningom grundwalen, ett folks, en stats egentliga, genom ingen materiell winst ersättbara substans, nationalandans rörelse och lif i konst, religion och wetenskap utan räddning dör bort.

Bland nya i Tyskland utkomna böcker äro att märka: Eschenmayer; Grundzüge einer christl. Philosophie, mit Anwendung auf die ewangelischen Lehren und Thatsachen. Basel, Bahnmayer 1841. 15 Ngr. — F. S. v. d. Hagen, Das Nibelungenlied in der alten vollendeten Gestalt. Mit Holzschnitten von F. W. Gubitz und unter dessen Leitung nach Zeichnungen von Holbein. Berlin, Vereinsbuchh., 1 Thlr 10 Ngr. — E. Dsenbrüggen, Das altrömische Parricidium. Eine philologische-juristische Abhandlung. Kiel, Schwes. 1841. 12½ Ngr. — Platon's Werke übersetzt, u. mit philos. und andern Anmerk. versehen v. J. K. Göp. 1ster Band: Phädon, oder Gespräch über die Unsterblichkeit der Seele. 2te Aufl. Augsburg, v. Jenisch u. Stage. 1 Thlr. — A. Ritter, Die Colonisation v. Neu-Seeland. Ein Vortrag im wissenschaftl. Vereine zu Berlin am 22 Januar 1842. Mit 1 Kartenskizze. Berlin, Besser. 10 Ngr. — F. v. Sommer, Die Laterne, oder vermischte Schriften eines wandernden Privat-Dozenten. In zwanglosen Heften. 1stes Heft. Berlin, Morin. 15 Ngr. — J. G. Droysen, Pheynichos, Aischylos u. die Trilogie. Eine Abhandlung. Kiel, Schwes. 1841. 7½ Ngr. — L. P. W. Lütke-müller, Beiträge zur Kirchengesch. d. Gegenwart. Ein Lebensbild d. deutschen, belgischen u. holländ. Kirche. Leipz., Reclam sen. 2 Thlr 10 Ngr. — E. Neuf, Die Gesch d. heil. Schriften Neuen Testaments. Halle, Schwesche u. Sohn. 1 Thlr 15 Ngr. — Geschichte d. Literatur v. Gegenwart. Vorlesungen v. Th. Mundt. Berlin, Simon, 20 Ngr.

Såsom ett prof huruledes bibliomanien ännu florerar i England, må anföras, att på den auktion som sällidne höst hölls i London öfver den aflidne Chalmers genom dess rikhaltighet på sällsynnare verk och gamla tryck bekanta bibliotek, betaltes 1sta editionen af Cph. Marlowe's "True Tragedie of Richard Duke of Yorke and the Death of Good King Henrie the Sixt" etc. (Lond. 1595. 4.) med 131 Pd St. (omkring 2600 Rdr Sw.), det högsta pris, som wäl någonsin en i proportion så liten skrift af detta eller dermed beslägtadt innehåll uppnått. På Roxburghe-auktionen betaltes samme förf:s "Tragedie of Dido Queene of Carthage" (1sta editionen, Lond. 1594. 4.) endast med 17 Pd. 17 Sh., som dock hittills ansetts för ett ganska högt pris.

Rättelse:

I föregående nr: står sid. 190, andra spalten, första raden Rindblad läs Lindblad.

N:o 26 af denna Tidning utgifwes Lördagen d. 6 Augusti.

Lund, tryckt uti Berlingska Boktryckeriet, 1842.